

Σύνοψη και Συμπεράσματα

Η παγκόσμια οικονομία επιβραδύνεται λόγω αυξημένων κινδύνων

Το έτος 2023 κατέγραψε έναν ρυθμό αύξησης του παγκόσμιου ΑΕΠ που ήταν ελαφρώς χαμηλότερος από εκείνον του 2022 (βλ. ενότητα 1.5). Παρά τις αρχικές εκτιμήσεις για περαιτέρω επιβράδυνση, η παγκόσμια οικονομία έδειξε μια εντυπωσιακή ανθεκτικότητα απέναντι σε αρνητικές νομισματικές και χρηματοοικονομικές συνθήκες, την αυξημένη γεωπολιτική αβεβαιότητα, και τα έντονα καιρικά φαινόμενα. Αυτό οφείλεται στις ιδιαίτερα θετικές επιδόσεις που παρουσίασαν οι οικονομίες των ΗΠΑ, της Ιαπωνίας και πολλών αναπτυσσόμενων χωρών κατά το πρώτο εξάμηνο του προηγούμενου έτους. Ωστόσο, οι προβολές για το 2024 δεν είναι τόσο θετικές, καθώς η πλειονότητα των διεθνών οργανισμών συμφωνεί πως ο ρυθμός αύξησης του παγκόσμιου ΑΕΠ θα υποχωρήσει για τρίτη συνεχόμενη χρονιά. Αντιθέτως, αναμένεται μια σταδιακή επιτάχυνση της παγκόσμιας οικονομικής ανάπτυξης το 2025. Η πρόβλεψη για το 2024 αντικατοπτρίζει διάφορες αρνητικές επιπτώσεις, όπως η συσταλτική νομισματική πολιτική, οι αντιξοές χρηματοπιστωτικές συνθήκες, η αργή εξέλιξη του διεθνούς εμπορίου και οι χαμηλές επενδύσεις στην παραγωγή. Περαιτέρω, αντανάκλα την αυξημένη ανησυχία και αβεβαιότητα μεταξύ επιχειρήσεων και νοικοκυριών λόγω των κινδύνων που απειλούν την ομαλή οικονομική λειτουργία παγκοσμίως. Εκθέσεις διεθνών οργανισμών αναφέρουν αρνητικές προοπτικές λόγω διαφόρων κινδύνων όπως η επέκταση συγκρούσεων, ο υψηλός πληθωρισμός, οι αυξημένες πιέσεις στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου, οι μειωμένες προβλέψεις για το ΑΕΠ της Κίνας, τα προστατευτικά μέτρα που επηρεάζουν το διεθνές εμπόριο, και η επανάληψη ακραίων καιρικών φαινομένων. Παρά τις προκλήσεις, το μέλλον παραμένει αβέβαιο και η παγκόσμια οικονομία έδειξε έντονη ανθεκτικότητα το 2023. Είναι δυνατόν να συμβούν θετικές ανατροπές, όπως η γρήγορη μείωση του πληθωρισμού ή η ενίσχυση της κινεζικής οικονομίας, που θα βελτιώσουν την οικονομική εικόνα πέρα από τις προσδοκίες. Όμως, η τρέχουσα οικονομική κατάσταση δεν επιτρέπει την ασφαλή πρόβλεψη των μελλοντικών εξελίξεων.

Ωστόσο, η ελληνική οικονομία παραμένει σε τροχιά μεγέθυνσης

Βάσει των πρόσφατων προβλέψεών μας (βλ. ενότητα 1.3), ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης του πραγμα-

τικού ΑΕΠ στην Ελλάδα θα φτάσει το 2,2% το 2023. Αυτός ο ρυθμός ανάπτυξης αναμένεται να διατηρηθεί και για το 2024, υποδεικνύοντας μια συνεχή ανοδική τάση και έναν σταθερό ρυθμό ανάπτυξης για την ελληνική οικονομία. Ωστόσο, η σημαντική αβεβαιότητα που χαρακτηρίζει τον τρέχοντα οικονομικό ορίζοντα καθιστά αυτές τις προβλέψεις επιρρεπείς σε διακυμάνσεις. Τόσο το 2023 όσο και το 2024, οι οικονομίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) αντιμετωπίζουν σημαντικές προκλήσεις, όπως αυξημένο πληθωρισμό και επιτόκια, γεωπολιτικές εντάσεις και την κλιματική αλλαγή. Παρά τις προκλήσεις, η Ελλάδα φαίνεται να έχει σημαντικές δυνατότητες για μια ευνοϊκότερη οικονομική πορεία, εκμεταλλευόμενη τις ευκαιρίες από τη βελτίωση των οικονομικών συνθηκών στην ΕΕ, τη θετική προοπτική σημαντικών τομέων της οικονομίας, την αναβάθμιση της πιστοληπτικής της ικανότητας και την υλοποίηση σημαντικών μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων μέσω της αξιοποίησης των πόρων του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας και του νέου ΕΣΠΑ.

Η χρηματιστηριακή αγορά εμφανίζει εντυπωσιακές επιδόσεις

Εκτός από την ενθαρρυντική ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας, η επιτυχία της Ελλάδας στην ανάκτηση της επενδυτικής βαθμίδας έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην εξαιρετική απόδοση του ελληνικού χρηματιστηρίου κατά το έτος 2023, με αποτέλεσμα τη σημαντική αύξηση των θετικών αποδόσεων, της κεφαλαιοποίησης και της αξίας συναλλαγών σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος (βλ. ενότητα 1.4). Στον αντίποδα πρέπει να σημειωθεί ότι η αγορά ομολόγων διαταράχθηκε από τις επαναλαμβανόμενες αυξήσεις των επιτοκίων από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), επιβαρύνοντας το κόστος δανεισμού του ελληνικού Δημοσίου. Ωστόσο, κατά τους τελευταίους μήνες του 2023, οι αποδόσεις των ομολόγων μειώθηκαν, χάρη στη διακοπή των συνεχιζόμενων αυξήσεων των επιτοκίων από την ΕΚΤ και την ανάκτηση της επενδυτικής βαθμίδας για την Ελλάδα. Επιπλέον, το 2023 χαρακτηρίστηκε από εντυπωσιακές επιδόσεις στην αγορά θεσμικών διαχειριστών της Ελλάδας, με αυξημένες αποδόσεις, ενεργητικά και εισροές κεφαλαίων. Τέλος, η επαναφορά της Ελλάδας στην επενδυτική βαθμίδα το 2023 από διεθνείς οίκους αξιολόγησης, όπως οι εταιρείες Rating and Investment Information (R&I), Scope Ratings, DBRS Morningstar, Standard & Poor's και

πρόσφατα ο οίκος Fitch, ανοίγει τον δρόμο για την απόκτηση επενδυτικής βαθμίδας από τον (απαιτητικό) αμερικανικό οίκο αξιολόγησης Moody's, τον προσεχή Μάρτιο. Η επίτευξη της επενδυτικής βαθμίδας φέρνει πολλαπλά οφέλη, όπως η μείωση του κόστους δανεισμού για το Δημόσιο και τις επιχειρήσεις, η προσέλκυση ενός ευρύτερου επενδυτικού κοινού για τις ελληνικές μετοχές και τα ομόλογα, και η δυνατότητα επανένταξης της ελληνικής χρηματοπιστωτικής αγοράς στις ανεπτυγμένες αγορές.

Η αγορά εργασίας βελτιώνεται συνεχώς

Οι καλές επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας αντανakλώνται και στην αγορά εργασίας, η οποία συνεχίζει να καταγράφει θετικές επιδόσεις, με συνεχιζόμενη μείωση της ανεργίας και αύξηση της απασχόλησης, ενώ φαίνεται να αυξάνονται και οι ώρες εργασίας γρηγορότερα από την απασχόληση (βλ. ενότητα 3.1). Αυτό συνέβαλε στο να αυξηθούν οι ονομαστικοί μισθοί, αν και ο υψηλός πληθωρισμός διάβρωσε τις όποιες αυξήσεις. Παρόλο που ο αριθμός των απασχολούμενων δεν έχει ακόμη φτάσει τα προ κρίσης επίπεδα, το ποσοστό απασχόλησης για την ηλικιακή ομάδα 15-64 ετών έχει φτάσει σε ιστορικά υψηλά. Αυτή η αύξηση είναι εν μέρει αποτέλεσμα της μείωσης του πληθυσμού, κάτι που προκαλεί ανησυχία, ιδιαίτερα επειδή η αυξημένη συμμετοχή στην αγορά εργασίας δεν φαίνεται να αποτελεί λύση, οδηγώντας σε συρρίκνωση του εργατικού δυναμικού. Αυτή η συρρίκνωση αποτελεί σημαντική πρόκληση, ενόψει των αυξανόμενων ελλείψεων προσωπικού που επισημαίνονται συχνά. Το 2023, οι απασχολούμενοι ως μισθωτοί αυξήθηκαν κατά 116.000, με την πλειονότητα των προσλήψεων να αφορά θέσεις πλήρους απασχόλησης. Παρά τη μείωση του αριθμού των ανέργων τον τελευταίο χρόνο, ο αριθμός τους παραμένει υψηλότερος από το ελάχιστο της τελευταίας δεκαετίας, ενώ το ποσοστό ανεργίας, παρά τη γενική μείωσή του, παραμένει το δεύτερο υψηλότερο στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ27), μετά την Ισπανία. Αυτό υποδηλώνει ότι δεν υπάρχει περιθώριο για εφησυχασμό, καθώς η αγορά εργασίας αντιμετωπίζει πολλαπλές προκλήσεις που απαιτούν συνεχή προσοχή και προσπάθειες για βελτίωση.

Η (αναγκαία) αύξηση του κατώτατου μισθού

Παρόλο που ο πληθωρισμός έχει ήδη περιοριστεί, οι αυξήσεις σε βασικά είδη παραμένουν αρκετά υψηλές. Αυτό, σε συνδυασμό με τη δηλωμένη πρόθεση της Κυβέρνησης να ολοκληρωθεί η διαδικασία καθο-

ρισμού του κατώτατου μισθού πριν την έναρξη της τουριστικής περιόδου, οδήγησαν την Κυβέρνηση να επισπεύσει και να συντομεύσει τη διαδικασία καθορισμού του κατώτατου μισθού. Δεδομένου ότι όλες οι προβλέψεις για το 2024 συγκλίνουν σε έναν ρυθμό ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας περίπου στα ίδια επίπεδα με το 2023, αλλά με σαφώς χαμηλότερο πληθωρισμό, περίπου στο 3%, το διακύβευμα για την οικονομική πολιτική είναι η αύξηση των μισθών, προκειμένου να αποκατασταθεί κατά το δυνατόν η αγοραστική δύναμη των μισθωτών, χωρίς όμως περαιτέρω αύξηση του πληθωρισμού (κόστους) ή επιδείνωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της χώρας, λόγω αύξησης του μοναδιαίου κόστους εργασίας. Ως εκ τούτου, είναι σκόπιμο η πολιτική ηγεσία να γνωρίζει εκ των προτέρων τις αναμενόμενες επιδράσεις από μια μεταβολή του κατώτατου μισθού, λαμβάνοντας υπόψη τις εκάστοτε τρέχουσες συνθήκες της ελληνικής οικονομίας. Οι επιπτώσεις από την όποια μεταβολή του κατώτατου μισθού, είναι χρήσιμο να διερευνώνται εκ των προτέρων και να συνεκτιμώνται από τους ασκούντες οικονομική πολιτική, ειδικά κατά την τρέχουσα συγκυρία, η οποία ακολουθεί μια περίοδο βαθιάς ύφεσης λόγω της πανδημίας, αλλά δεν απέχει και πολύ από τη δεκαετία της οικονομικής κρίσης, με το σύνολο των πολιτικών λιτότητας που τη συνόδευσαν και τα οικονομικά βάρη που άφησε κληρονομιά.

Και η (εξίσου αναγκαία) επιτάχυνση της ψηφιοποίησης της ελληνικής οικονομίας

Οι πολλαπλές προκλήσεις της παγκόσμιας οικονομίας οδηγούν στην εκτίμηση ότι η ελληνική οικονομία πρέπει να θωρακιστεί επιταχύνοντας τον ψηφιακό μετασχηματισμό και, επομένως, ενισχύοντας την αποδοτικότητα του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα¹. Αν και έχουν σημειωθεί σημαντικά βήματα προόδου σε διάφορους τομείς του ψηφιακού μετασχηματισμού, η χώρα παραμένει σημαντικά πίσω από τους Ευρωπαίους εταίρους της, καθώς και από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο στην πλειονότητα των σχετικών δεικτών (βλ. ενότητα 4.1). Ειδική μνεία απαιτείται για τον ιδιωτικό τομέα, ο οποίος φαίνεται να διευρύνει το χάσμα από τους Ευρωπαίους ομολόγους του, τοποθετούμενος στις χαμηλότερες θέσεις στις ευρωπαϊκές κατατάξεις ψηφιακής ανάπτυξης. Αντίθετα, η ψηφιοποίηση του δημοσίου τομέα κινείται με γρηγορότερους ρυθμούς σε σύγκριση με τους Ευρωπαίους εταίρους, πλησιάζοντας τους ευρωπαϊκούς μέσους όρους στους περισσότερους δείκτες. Ωστόσο, οι ψηφιακές υποδομές απαιτούν επιτακτικά ενίσχυση και επιτάχυνση των ερ-

1. Βλ. Greek National Productivity Board (2023), *Greek National Productivity Board Annual Report 2023*, KEPE Publishing, Athens, Greece.

γασιών αναβάθμισης, καθώς η χώρα όχι μόνο υστερεί σε ταχύτητα δικτύου σε σχέση με τους εταίρους της, αλλά και η πρόοδος που σημειώνει είναι σχετικά πιο αργή, καταλήγοντας σταθερά στις τελευταίες θέσεις των σχετικών κατατάξεων. Σημαντική είναι η ανάγκη βελτίωσης σε δύο κρίσιμους δείκτες ψηφιακών δεξιοτήτων: τον αριθμό των ειδικών σε θέματα πληροφορικής και τεχνολογίας πληροφορίας (ICT) και τον αριθμό των αποφοίτων σχολών ICT. Η ενίσχυση αυτών των δεικτών είναι ζωτικής σημασίας, καθώς συνδέονται άμεσα με την εκπαίδευση και την ικανότητα του εγχώριου εργατικού δυναμικού να ανταποκριθεί στις αυξανόμενες ανάγκες της αγοράς εργασίας για εξειδικευμένο προσωπικό σε ψηφιακές τεχνολογίες. Η Ελλάδα βρίσκεται πίσω σε αυτούς τους τομείς σε σύγκριση με

τους Ευρωπαίους εταίρους της, γεγονός που αποτελεί πηγή ανησυχίας για τις μελλοντικές εξελίξεις στην αγορά εργασίας. Η αδυναμία των εγχώριων και ξένων επιχειρήσεων που λειτουργούν στην Ελλάδα να βρουν εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό πιθανόν να αναγκάσει τις επιχειρήσεις να μετακινηθούν σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπου η εύρεση ειδικών στον τομέα των ICT είναι ευκολότερη. Αυτό θα είχε σοβαρές αρνητικές συνέπειες για την ελληνική οικονομία, ειδικά σε μια εποχή που καταβάλλονται σημαντικές προσπάθειες για την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων.

*Καθηγητής ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Γ. ΛΙΑΡΓΚΟΒΑΣ
Πρόεδρος του Δ.Σ. και
Επιστημονικός Διευθυντής του ΚΕΠΕ*